

Mitä on ekososiaalinen sivistys ja mikä yhteys sillä on sivistyksen käsitteeseen?

Mathlin Veli Matti

Kasvatustieteen kandidaatintutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Opetus- ja kasvatusalan tutkinto-ohjelma

Marraskuu 2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Tutkimuksen koko nimi MITÄ ON EKOSOSIAALINEN SIVISTYS JA MIKÄ YHTEYS SILLÄ ON SIVISTYKSEN KÄSITTEeseen? (Veli Matti Mathlin)

Kasvatustieteen kandidaatintutkielma, 35 sivua

Marraskuu 2018

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli vastata kysymykseen: ”Mitä on ekososiaalinen sivistys ja mikä yhteys sillä on sivistyksen käsitteeseen?”. Tutkimuksessa käsiteltiin tarkemmin sivistyksen käsitettä, luontokäsityksiä, ekososiaalisuuden käsitettä, ekososiaalisen sivistyksen käsitettä sekä näiden käsitteiden historiallista taustaa. Sivistystä tarkasteltiin mannermaisena kasvatustieteiden tradition valossa, jossa sivistys käsite rinnastuu saksankieliseen käsitteeseen *Bildung*. Tutkimuksessa sivistys ja ekososiaalinen sivistys asetettiin rinnakkain ja vertailtiin niiden yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Tutkimus avasi ekososiaalisen sivistyksen käsitettä ja herätti kysymyksen: ”mitä annettavaa ekososiaalisella sivistyksellä on sivistykselle?”. Tutkimus oli kirjallisuuteen pohjautuva tutkimus.

Esille nousi vahvasti ekososiaalisen sivistyksen arvomaailma ja sen ajankohtaisuus tässä ajassa. Arvomaailman peilautuminen sivistyksen teoriaan nosti esiin huomioita sivistyksestä arvojen ja ns. hyvän elämän kannalta tärkeiden asioiden uudistajana. Sivistysteorioiden tuleekin ottaa kantaa siihen, miten ja missä muodossa ihmisen tulisi sivistyä. Ekososiaalisuus näyttää olevan aiheellinen lisä sivistyksen teoriaan. Ekososiaalinen sivistys täyttää sivistysteorialle asetetut kriteerit, mutta puhtaana sivistysprosessin kuvauksen ideana se on liian arvolatautunut. Toisaalta samasta syystä se esittää ajankohtaan sopivan mallin sivistysprosessin ideaalisesta päämäärästä.

Tutkimus nosti esille sivistyksen kaksinaisuuden jatkuvana prosessina sekä prosessina, jonka tulee muovautua kulloisenkin aikakauden ja kulttuurin haasteisiin ja näyttää tietä kohti järkevämpää ja parempaa elämää. Kaiken taustalla nähtiin yhteiskunnassa ja eri instituutioissa vallitsevat paradigmat, jotka ohjaavat näkemään asiat tiettyssä valossa. Tässä tutkimuksessa nousi esille paradigma, jonka kautta katsomme luonnon ja ihmisen suhdetta. Toinen esille nostettu tapa tarkastella suhdettamme luontoon on luontokäsityksemme.

Avainsanat: Sivistys, Bildung, ekososiaalisuus, ekososiaalinen sivistys, luontokäsitys, antroposentrismi, biosentrismi, paradigma. (yleensä 1–7 kpl)

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	4
2	SIVISTYS	7
2.1	Sivistys -käsitteitä mannermaisessa kasvatustieteellisessä traditiossa	7
2.2	Sivistyksen määrittely modernissa kasvatustieteessä	11
3	”EKOSOSIAALINEN SIVISTYS”	14
3.1	Luontokäsitteet ja paradigma	14
3.2	Ekososiaalisuuden historiaa	17
3.3	Ekososiaalisuus kasvatustieteessä.....	21
3.4	Ekososiaalinen sivistys	22
4	EKOSOSIAALINEN SIVISTYSTEORIAN KRIITTISTÄ TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	25
4.1	Sivistysteorioiden arvoperustojen vertailua	26
4.2	Vertailu sivistysteorian kriteeristöä vasten	27
4.3	Mitä annettavaa ekososiaalisuudella ja mannermaisen kasvatustieteellisen tradition sivistys -käsitteellä on toisilleen?	29
5	POHDINTAA	31
	Lähteet	34

1 JOHDANTO

”Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Tämän ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa. Perusopetuksessa tunnustetaan kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen välttämättömyys, toimitaan sen mukaisesti ja ohjataan oppilaita kestävän elämäntavan omaksumiseen. Kestävän kehityksen ja elämäntavan ulottuvuudet ovat ekologinen ja taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen. Ekososiaalisen sivistyksen johtoajatuksena on luoda elämäntapaa ja kulttuuria, joka vaalii ihmisarvon loukkaamattomuutta, ekosysteemien monimuotoisuutta ja uusiutumiskykyä sekä samalla rakentaa osaamis pohjaa luonnonvarojen kestävälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle. Ekososiaalinen sivistys merkitsee ymmärrystä erityisesti ilmastonmuutoksen vakavuudesta sekä pyrkimystä toimia kestävästi”.
(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, 16.)

Oheinen lainaus on uudesta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (OPS2014). Opetussuunnitelmassa lanseerattiin perusopetuksen arvoperustaan käsite ekososiaalinen sivistys. Sama käsite on myös lisätty lukio-opetuksen ja varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmien arvoperustoihin. Ekososiaalinen sivistys muistuttaa kestävän kehityksen käsitettä, mutta eroaa siitä asettamalla ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset intressit hierarkkiseen järjestykseen sen perusteella mikä parhaiten turvaa tulevien sukupolvien elämän toimintamahdollisuudet (Salonen, 2014, 25).

Kasvatuksen perustehtäviin kuuluu tuottaa sivistystä, auttaa sosiaalistumisessa ja identiteetin muodostumisessa (Siljander, 2016, 52). Laininen (2017) ilmaisi kasvatus -lehden kolumnissaan huolensa siitä, että koulutusjärjestelmät suuntautuvat yhä enemmän palvelemaan talouskasvua ja markkinatalouden voimia. Voivatko koulut enää kasvattaa erilaisten maailmojen rakentajia ja aktiivisia yhteiskunnan toimijoita? Huoli on aiheellinen, koska markkinatalous ja talouskasvu nähdään tärkeämpänä kuin sivistyksen tuottaminen. Viihteellistyminen ja nopeiden pikaruoka -uutisten omaksuminen on kaventamassa ihmisen kykyä tarkastella asioita kriittisesti. Kriittisen tarkastelun väheneminen on merkki sivistyksen vähenemisestä ja ihmisten vaikeudesta nousta ylös, kantilaisittain, alaikäisyydestä. Taustalle nousee myös suuri kysymys: ”riittääkö sivistys sellaisenaan vai tulisiko sen ottaa arvolataanut suunta kohti ekososiaalisuutta?”.

Perusopetuksen opetussuunnitelmaan kirjattu voimakkaampi painotus ekologisten asioiden puolesta on askel parempaan ja sivistyksellisempään suuntaan. Tulevaisuus rakennetaan nyt niiden nuorten kyvykkyydellä, jotka käyvät peruskoulua. On tärkeää miettiä, millaisen arvopohjan annamme lapsillemme. Millainen on heidän käsityksensä hyvästä elämästä? Onko se markkinavetoinen yhteiskunta, jossa onnellisuus tarkoittaa lisääntyvää materiaalista hyvää ja korkeampaa elintasoja. Vai onko se enemmän luontoa ja toisia ihmisiä huomioivaa elämää. Salonen ja Konkka (2015, 20) kirjoittivat artikkelissaan, että elämme aikakautta, jossa ihmisen toiminta vaikuttaa luontoon enemmän kuin luonnonvoimat itse. Lisäksi he mainitsevat (2015, 20), että ei ole enää itsestään selvää, että ekosysteemit hyödyttävät tulevia sukupolvia samalla tavalla kuin ne hyödyttivät meitä.

Ihmisten toiminta on aiheuttanut lukuisia muutoksia ekosysteemeihin ja ilmastoomme. Tietynlainen sokeus on vallannut meidän kaikki emmekä huomaa, että hyvinvointimme perusta on sekä ekologinen että biologinen. Tämä on kuitenkin helppo huomata, jos pysähdymme tiedostamaan. Hyvänä esimerkkinä mainittakoon elintarviketeollisuus eri vaiheineen. Tällä hetkellä yhteiskuntien arvoperustaa värittää talouskasvun kasvattamisen periaatteet. Ekologisiin tai sosiaalisiin kysymyksiin vastataan vain, mikäli se on taloudellisesti mahdollista (Salonen, 2014, 26). Tällä hetkellä vallalla on ajatus, että esimerkiksi ekologinen teknologia on mahdollista vasta sitten, kun se muuttuu taloudellisesti kannattavaksi liiketoiminnaksi. Sitä odotellessa jatketaan luonnon kestäväntä käyttöä.

Opetuksen sivistystehtävä nousee uudelleen tärkeään asemaan. Koulujen tarjoama kestävä kehityksen ja ekososiaalisten asioiden opetus on ehkä parhain tapa saada aikaan laajempia muutoksia ihmisten asenteisiin ja arvomaailmaan sekä siihen, miten he kokevat ympäristön. Ympäristöongelmat parhaimmillaan johtavat kriittisen ajattelun heräämiseen ja sivistysprosessin eteenpäin viemiseen. Kaiken kaikkiaan on tärkeää sekä sivistyksen että ympäristön kannalta, että ihmiset kasvavat arvomaailmaan, jossa hyvän ja onnellisen elämän kokemisessa painottuvat ekologisuus ja sosiaalisuus.

Ekososiaalisen sivistyksen käsite vaatii tarkempaa tarkastelua ja sen merkityksen avaamista. Tämän tutkielman tarkoitus on tarttua tähän aiheeseen ja selvittää mitä ekososiaalinen sivistys tarkoittaa. Onko perusteltua käyttää sivistys –käsitettä ekososiaalisuuden yhteydessä? Mitä yhteistä sivistyksellä ja ekososiaalisella sivistyksellä on? Onko näillä kahdella käsitteellä annettavaa toisilleen. Aluksi käyn läpi sivistyskäsitettä mannermaisessa kasvatustilofilosofisessa traditiiossa, jonka jälkeen käyn läpi ekososiaalisuutta historiallisessa valossa ja lopuksi avaan

mitä ekososiaalinen sivistys tarkoittaa tänä päivänä. Tarkastelen myös, miten ekososiaalisen sivistyksen sivistys -käsite vertautuu mannermaisen koulukunnan sivistys -käsitteeseen. Pohdin täyttääkö ekososiaalinen sivistys sivistysteorian kriteerit. Lopuksi pohdin, mikä merkitys perusopetukselle on sillä, että ekososiaalinen sivistys on lisätty opetussuunnitelmien arvoperustaan.

2 SIVISTYS

Seuraavassa esittelen sivistyksen käsitteen mannermaisessa kasvatustieteen traditiossa, jonka juuret ovat mannermaisessa filosofiassa ja hermeneutiikassa. Mannermaisessa perinteessä sivistysajattelun taustalla on saksankielinen sivistystä kuvaava sana *Bildung*. *Bildung* sana voidaan kääntää muotoutumiseksi, itsekultivaatioksi tai itsekehitykseksi (Siljander, 2012, 2). *Bildung* tarkoittaa lyhyesti sanoen vuorovaikutusta itsen ja maailman välillä, ja tämän prosessin seurauksena ihminen jatkuvasti määrittelee itsensä suhteessa maailmaan. *Bildung* on näin ollen myös itsetietoisuutta korostavaa, maailmassa ja itsessä läsnä olevaa olemista. Sivistys ei näin ollen ole päämäärä vaan prosessi, joka jatkuu läpi elämän ja jonka aikana havahdumme yhä uudelleen hereille niistä ajatusrakennelmista, joihin olemme vieraantuneet, kasvaneet tai jotka sillä hetkellä meissä vallitsevat.

Sivistys ja kasvatustieteen -termit ovat hyvin samankaltaisia ja on syytä hieman avata myös kasvatustieteen (*Erziehung*) käsitettä. Siljanderin mukaan (2016, 28.) kasvatuksesta voidaan puhua silloin kun siinä esiintyy seuraavat piirteet: intentionaalisuus, interaktiivisuus, interaktion epäsymmetrisyys sekä pakon ja vapauden ristiriita. Intentionaalisuus tarkoittaa sitä, että toiminnalla on jokin aikomus. Tällainen voi olla esimerkiksi kasvatukselle asetettu tavoite, kuten jonkin taidon omaksuminen. Interaktiivisuus tarkoittaa sitä, että kasvatustieteen on aina pedagogista vuorovaikutusta ihmisten välillä. Kasvatustieteessä interaktio on aina epäsymmetrinen, koska kasvattajalla on luonnollisesti erilainen lähtötilanne interaktioon, kuin kasvatettavalla. Neljäs piirre on pakon ja vapauden ristiriita, joka nousee Kantin pedagogisen paradoksin -ajatuksista. Tällä tarkoitetaan sitä jännitettä, mikä syntyy kasvatustieteen toiminnassa. Kasvatustieteen tarkoitus on kasvattaa vapautteen ja sivistykseen, mutta se edellyttää alistumista kasvattajan ”pakkoon”. Tämä synnyttää jännitteen kasvatettavan ja kasvattajan välille (Siljander, 2016, 28-31).

Käyn ensin läpi muutamia merkittäviä filosofiita, joiden ajattelun kautta sivistys -käsite on vakiintunut moderniin kasvatustieteen filosofiassa. Tämän jälkeen yhteenvetona määrittelen sivistyskäsitteen modernissa kasvatustieteen filosofiassa.

2.1 Sivistys -käsitteitä mannermaisessa kasvatustieteen traditiossa

Immanuel Kantia (1724-1804) pidetään kasvatustieteen modernin kasvatustieteen isänä. Hänen ajattelunsa mukaan sivistys ja siihen kasvattaminen olivat ihmisyyden kehittymistä,

joka tapahtuu samaan aikaan sekä yksilötasolla että yhteiskunnan tasolla. Kantin sivistysajattelussa näkyy valistusajan henki ja kasvatustajattelu pohjautuu ajatukseen siitä, että valistunut ihminen on päässyt pois itseaiheutetusta alaikäisyydestä. Kant ei juurikaan käytä termiä *Bildung* vaan valistusta kuvaavaa termiä *Aufklärung* ja kasvatusta kuvaavaa termiä *Erziehung*. Kantin *Aufklärung* -termi viittaa samaan käsitteistöön kuin *Bildung* -termi. Alaikäisyydellä hän tarkoitti ihmistä, joka on päättämätön ja arka käyttämään omaa ymmärrystä. Sivistys oli Kantille pitkälti ihmisen järjen käyttöä julkisesti. Hän ajatteli, että sivistynyt ihminen toteutti valistuneen ihmisen ominaisuuksia, kuten autonomiaa, vapautta ja kykyä käyttää järkeä, juuri julkisissa tilanteissa. Toisin sanoen sivistysprosessi toteutuu vain ihmisten välisessä kommunikaatiossa (Kivelä, 2002, 46).

Kantin mukaan ihminen poikkeaa eläimistä siinä, että hän tarvitsee kasvatusta (*Erziehung*) tullakseen ihmiseksi ja sivistyäkseen (*Bildung*). Hänen tunnetuimpia lauseitaan sivistysnäkökulmaan on: ”ihminen voi tulla ihmiseksi vain kasvatuksen (*erziehung*) kautta” (Kant, 1991, 6-7). Kantin mukaan ihmisessä on luonnostaan voimakas kaipuu vapauteen ja sen vuoksi ihmistä pitää alkaa ohjata määrätietoisesti oikeaan suuntaan. Kasvatuksen kautta ihmisen ”villi-ihmismäiset” ja kurittomat piirteet saatiin suitsittua pois (Kant, 1991, 2). Kant ajatteli, että ihmisessä on taipumus myös kääntyä itseensä ja alkaa elää liiaksi aistiensa mukaan, joka on sivistysprosessille ei-toivottava tilanne. Vapaus oli ennen kaikkea se tekijä, joka teki sivistysprosessin mahdolliseksi. Vapauden ansiosta ihminen voi päästä eroon järjen käyttöä rajoittavista tekijöistä, kuten edellä mainitusta alaikäisyydestä (Kivelä, 2002, 47). Kantille sivistyminen oli samanaikaisesti kasvamista ihmiseksi ja osaksi ihmisyyhteisöä. Hän näki myös tärkeänä sen, että sivistyvää ihmistä tuli ohjata kohti hyvää moraalintajua (Kant, 1991, 20).

Kantin kirjassa *Über pädagogik* kasvatustajattelu on monelta osin aika rajuja. Esimerkiksi Kant ohjeistaa vanhempiaan olemaan ottamatta itkevää lasta syliin, jotta lapsi ei oppisi käyttämään itkua välineenä oman tahdon toteuttamiselle. Kaikenlainen hemmottelu pilasi lapsen. Kant ajatteli, että kaikki luonnostaan syntyvä tunteminen ja reagointi oli eläimellistä ja kesyttämätöntä, ja jos siihen ei jo lapsuudessa puututtu kasvatuksella, oli seuraukset turmiolliset aikuisena. Kantin kasvatustajattelu näyttää mielestäni hyvin järkipäiseltä ja siihen ei mahdu inhimillisten tunteiden ymmärtäminen ihmisyyteen liittyvänä elementtinä. Tosin Kant näki, että ihmisen sisällä piili ihmisyyden luontaiset siemenet ja ne vaativat versoakseen kasvatusta. (Kant, 1991, 33-57.)

Kantin mukaan ihminen on ainoa olento, joka tarvitsee kasvatusta tullakseen ihmiseksi ja sivistyminen on ihmisyyden todellistumista. Hänen mukaan sivistyneen ihmisen piirteitä ovat vapaus järjenkäyttöön ja toiminnan autonomisuus. Kant kuitenkin näki paradoksaalisena sen, miten lasta voidaan kasvattaa näihin piirteisiin ulkopuolisen ihmisen toimesta, joka kasvatustoiminnallaan pyrkii ohjailemaan tiettyyn suuntaan. Tähän liittyy vapauden ja autonomian ristiriita. Voiko ihminen tulla vapaaksi ja autonomiseksi eli sivistyneeksi ulkoisen auktoriteetin ja tiedon ristipaineessa (Kivelä, 2012, 66)?

J.-J. Rousseau (1712-1778) ajatuksia sivistyksestä ei useinkaan nosteta niin voimakkaasti valokeilaan kuin saksalaisten idealistien ajatuksia, vaikka esimerkiksi Kontion (2016) mielestä Rousseautta voidaan pitää innoituksen lähteenä Kantille. Vaikka *Bildung* -sana palautuukin saksankieliseen sivistysajatteluun, on Rousseau ajattelussa selvästi sivistysfilosofinen ote (Kontio 2015,104). Rousseau ajatteli, että ihminen on luonnostaan hyvä ja tämä hyvyys toteutuu silloin, kun ihminen kykenee vastustamaan aistimellisiä haluja ja tarpeita ja valjastamaan ne palvelemaan moraalia. Ikään kuin kaikki se paha mikä maailmassa on, johtuu vain siitä, että olemme liiaksi halujen ja tarpeiden vietävissä. Kontio (2016) näkee, että Rousseauin sivistyksen -käsitteen ytimessä on käsitys vieraantumista. Käsitteen mukaan ihminen vieraantuu helposti pois omasta itsestään ja omasta itsetietoisuudestaan ja omaksuu toisten mielipiteet tai yhteiskunnan normit kyseenalaistamatta tai miettimättä niitä tietoisesti. Vieraantunut ihminen ei ajattele autonomisesti ja hän ennakoi toimissaan muiden mielipiteitä. Jotta ihminen tavoittaisi taas itsessään olevan hyvän ja luonnollisen, on hänen tultava pois historiallisesti määräytyneistä ajatuksista ja tavoista toimia sekä halujen orjuudesta. Tässä mielessä vieraantuminen on sivistymisprosessin vastakohta. Sivistymisprosessissa pyritään tiedostamaan oman itsen asema suhteessa omiin aistimellisiin tarpeisiin ja haluihin sekä yhteiskunnan asettamiin normeihin Pyrkimyksenä on pysyä hereillä (Kontio, 2016). Tällainen ajattelu näyttäytyy mielestäni ajankohtaisena, koska olemme lisääntyvässä määrin erilaisten aistinautintojen ja ulkoapäin tulevien mahdollisuuksien pommituksen kohteena. Oman itsen hukkaaminen ja asioiden kyseenalaistamattomuus on yhä helpompaa.

G.W.F. Hegelin (1770-1831) ajatus sivistyksestä voidaan johtaa hänen käsityksestään, joka liittyy pedagogiseen toimintaan. Hegelin mukaan lapsessa on luonnostaan spontaania aktiivisuutta ja tietynlaista egoismia, joka asettaa omat haasteensa pedagogiselle toiminnalle, jonka tavoite on sivistynyt yksilö. Missä määrin kasvatukselle tuetaan ja missä määrin kielletään tätä luonnollisuutta? Hegel oli lopulta sitä mieltä, että tunne-elämän kehityksen

kannalta tätä luonnollisuutta ei saa täysin kieltää. Toisaalta Hegel ajatteli myös, että tietyssä kehitysvaiheessa lapsen subjektiivinen tahto on syrjäytettävä. Tämä siksi, että liiallinen oma tahto estää aikuistumista. (Väyrynen, 2000, 45-46, 49, 55.)

Hegel piti kasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä moraaliin kasvattamista. Hänen mielestään ihminen tuli kasvattaa luonnollisuus hyväksyen ”toiseen syntymään”, joka oli luonteeltaan henkisempi. Kasvatuksen avulla, henkisempi toinen luonto sai lopulta ilmentymänsä sivistyneessä ja moraalisisessa ihmisessä osana yhteiskuntaa. Hegel ajatteli, että kasvatuksen tehtävä on sekä sosiaalista vallitsevan yhteisöön että opettaa kriittiseen ja autonomiseen ajatteluun. (Pikkarainen, 2017, 98). Tässä näyttäisi olevan ristiriita, koska sosiaalistumalla osaksi yhteisöä yksilö näyttäisi vieraantuvan itsestä, mutta samalla valistusajattelun hengessä pitäisi pyrkiä kehittymään kriittiseksi ja itsenäiseksi. Hegel ei nähnyt tässä ristiriitaa, koska hänen mielestään yhteisöt olivat jo lähtökohdiltaan vaihtelevia ja jatkuvasti muuttuvia. Lisäksi tätä ristiriitaa vähentää Hegelin ajatus siitä, että pedagoginen toiminta ja kasvatusta yleensä lisäksi antavat valmiuksia kriittiseen ajatteluun ja erilaisiin tulevaisuuden skenaarioihin orientoitumiseen. Yhteiskuntaan kasvaminen ja sivistyminen nostaa myös ”ensimmäisen luonnon” piirteet uudella tavalla, jalostuneemmassa muodossa esille. Sivistykseen johtava pedagoginen toiminta antoi siis hegeliläisittäin hyvät valmiudet arvioida muuttuvaa yhteiskuntaa. (Väyrynen, 2000, 45-46, 49, 55.)

Hegelin ajattelu poikkeaa Kantin ajattelusta siinä, että Hegel näki myös kodin pedagogisen roolin. Hänen mukaansa kasvamista tapahtuu kotona, jossa lapsi valmistellaan siirtymään sosiaaliseen yhteisöön vapautensa tiedostavana henkilönä. Hegelin mukaan, kasvu ja sivistyminen jatkui tämän jälkeen yhteiskunnan hyvien ja moraalisesti oikeiden lakien piirissä (Pikkarainen, 2017, 98).

Hegelin sivistyskasvatuksen lähtökohdat ovat yhteneväisiä yleisen mannermaisen sivistystradition kanssa. Kasvattaminen vapautteen ja autonomiaan onnistuu vain pedagogisen toiminnan kautta, joka tarkastelee itseään tietoisesti ja kriittisesti ja vieraantumatta.

J. F. Herbart (1776-1841) nähdään henkilönä, joka kehitti käsitteen *Bildsamkeit*, joka tarkoittaa sivistettävyyttä. Sivistettävyyden on periaate, joka ilmenee vuorovaikutustilanteessa. Se ei näin ollen ole yksilön sisäinen ominaisuus vaan se syntyy kasvattajan ja kasvatettavan välisestä suhteesta. (Siljander, 2012, 91; Siljander, 2016, 41.) Herbart halusi tuoda sivistettävyyden käsitteen vastauksena vallitseviin keskusteluihin kasvatustilanteesta. Hänen aikanaan kyseenalaistettiin kasvatettavuuden ja sivistettävyyden mahdollisuutta.

Deterministien mukaan kasvu tapahtuu luonnonlain kaltaisesti, jolloin siihen ei voi eikä kannata vaikuttaa ja taas transsendentaalisten idealistien mielestä kuten Kantin ja Fichten mielestä, ihminen pystyy itse täysin vaikuttamaan omaan kasvuprosessiinsa, jonka vuoksi kasvatusta on paradoksaalista tai jopa turhaa. Tosin Kant pyrki myös yhdistämään determinismia ja ihmisen vapaata tahtoa, joista hän jälkimmäistä piti transsendentaalisena ominaisuutena ihmisessä ja edellistä, syyn ja seurauksen lakia, hän piti maailmaan liittyvänä ilmiönä. (Siljander, 2012, 88-89; Siljander, 2016, 43.) Herbart piti molempia lähestymistapoja riittämättöminä ja toi sivistettävyyden käsitteen selittämään pedagogista toimintaa. Hänen mukaansa sivistettävyyden on kaiken pedagogisen toiminnan taustalla oleva periaate, jota ilman kasvatusta tai sivistystä ei ole mahdollinen. Perusteluissaan Herbart painottaa sitä, että koska ihminen elää sosiaalisessa ja kulttuurillisessa maailmassa, on väistämätöntä, että tässä interaktiossa tapahtuu kasvua. Ihminen ei voi yksin olla vastuussa kasvustaan. Myös determinismi ei Herbartin mukaan tarjonnut riittävää selitystä. Hänen käsityksensä kasvatuksesta ja sivistyksestä ilmenee hänen pedagogisessa teoriassaan, jonka mukaan jokainen on kasvatettavissa ja sivistettävissä ja sivistyskykyisyys syntyy pedagogisen vuorovaikutuksen ilmentyessä. Myöhemmin Herbartin ajatusta sivistettävyydestä ovat tutkineet ja vieneet eteenpäin mm. Klaus Mollenhauer (1928-1998) ja Dietrich Benner (s. 1941) ja Suomessa mm. Pauli Siljander. (Siljander, 2016, 41-45.)

2.2 Sivistyksen määritelmä modernissa kasvatustieteessä

Kuten edellä tulee ilmi, sivistys käsitteenä on ollut eurooppalaisessa kasvatustieteessä olemassa 1700 -luvulta saakka. Sen määrittelemisen ei ole aina ollut helppoa ja sen tilalle on tarjottu lähinnä sosiaalitieteissä syntyneitä käsitteitä (Siljander, 2016, 32-34). Lisäksi sivistyskäsitteen etymologia on vaihtelevaa eri kielialueiden välillä. Suomalaista sivistyskäsitettä vastaa parhaiten saksalaisen perinteen *Bildung* -käsite. *Bildung* tarkoittaa sananmukaisesti kuvaa ja se juontaa juurensa Raamatun käsitykseen ihmisestä Jumalan kuvana (*Imago Dei*). (Pikkarainen, 2012, 20-21; Siljander, 2012, 2). *Bildung* -käsitteen juuret ovat ajatuksessa siitä, että sivistys on jotain täydellistymistä, tulemistä joksikin paremmaksi, ”Jumalan kaltaiseksi”. Sivistys käsitteen kristillisen juuret on taas saaneet vaikutteita roomalaisesta ajattelusta sielun jalostamisesta filosofian avulla. Näissä molemmissa sivistys nähdään luovana prosessina, jonka pyrkimyksenä on täydellistyä ihmisenä. Nykyajan ajattelussa sivistys muotoillaan tarkoittamaan ihmiseksi tulemistä. (Siljander, 2016, 32-34.)

Sivistys on siis ihmiseksi tulemista, mutta tämä ei onnistu ilman toisen osapuolen tietoista vaikuttamista eli kasvatusta. Ihmisen sivistyminen ei ole luonnollinen prosessi, vaan tarkoitus on muuttaa villi, luonnollisesti kehittynyt ihminen kulttuurilliseksi olennoiksi, joka kykenee itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun. Kuten Siljander (2016, 36) toteaa:

”Toisin sanoen sivistykseen sisältyy universaali vaatimus ylittää olemassa oleva, vallitseva olotila sekä ihmisen yksilöhistoriallisessa että lajihistoriallisessa kehitysprosessissa.”

Modernin kasvatustajatteluun mukaan kasvatusta nähdään sekä ulkoapäin tulevana vaikutusyrityksenä että kasvatettavan omana aktiivisuutena saavuttaa oppimista ja sivistymistä (Kivelä, 2000, 64). Modernin sivistyskäsitteeseen sisältyy kasvatuksen lisäksi muitakin periaatteita ja arvoja. Ensinnäkin se on yleistä kaikille ihmisille yhteiskunnallisesta asemasta, sukupuolesta tai kansallisuudesta huolimatta, ja jokaisella ihmisellä on samanarvoinen oikeus sivistyä. Toisekseen sivistys on ihmisen pyrkimystä autonomiaan ja vapautteen ajattelussaan, puheissaan ja toiminnassaan. Näin ollen ihminen nähdään perustaltaan vapaana, itsenäisenä ja järjellisenä olentona (Siljander, 2016, 37). Lisäksi Kivelä (2000, 64) nostaa esille spontaanisuuden, jonka hän näkee ihmisen perustavaa laatua olevana ominaisuutena ja toiminnan perustana.

Järjellisyys painottuu tässä, koska modernissa sivistyskäsitteessä ajatellaan, että vain järjen avulla ihminen voi saavuttaa vapauden ja itsenäisyyden. Seuraavaksi sivistyksen periaatteisiin kuuluu käsitys, jonka mukaan vapauden ja autonomian voi saavuttaa vain vuorovaikutuksessa sosiokulttuurillisen maailman kanssa. Sivistys on näin ollen sekä autonomian ja vapauden saavuttamista että sitoutumista maailmaan, joka on sosiaalinen ja kulttuurillinen. Ulkoinen, sosiaalinen maailma toimii sivistysprosessin näyttämönä, jonka puitteissa ihmisen on toimittava ja joista hänen on prosessin edetessä irrottauduttava. Sivistyvä ihminen tulee tietoiseksi niistä ajatusrakennelmista, arvoista ja ulkoisista tekijöistä, joissa hän kasvaa. Tiedostettuaan ne, hän on valmiimpi ne myös ylittämään. Näihin edellä mainittuihin periaatteisiin päästään pedagogisen vaikuttamisen eli kasvatuksen avulla. (Siljander, 2016, 37-40.)

Pedagoginen toiminta, joka johdattaa sivistymiseen, on näin ollen tarkoituksellista subjektiin vaikuttamista, joka ohjaa subjektin spontaania ja aktiivista sivistymisprosessia tiettyyn suuntaan (Kivelä, 2000, 64-65). Kouluissa tapahtuva opettaminen on oppilaaseen tietoista

vaikuttamista, jolla pyritään ohjaamaan kasvua ja oppimista tiettyyn suuntaan, joka taas vaikuttaa oppilaan sivistymisprosessiin.

Sivistys on lyhyesti sanottuna kaikille ihmisille yleistä ja se on myös vapautta ja autonomiaa. Sivistyminen tapahtuu vuorovaikutuksessa maailman kanssa ja siinä tarvitaan pedagogista vaikuttamista. Sivistyminen on myös sosiaalistumista tiettyyn arvomaailmaan ja kulttuuriympäristöön ja niiden tiedostamista, kriittistä tarkastelua ja niiden ylittämistä ja uudistamista. Juuri tuo sosiokulttuurillinen arvomaailma voi olla mitä vain, esimerkiksi materiaalisia ja taloudellisia asioita tai ekologisia ja sosiaalisia arvoja korostavaa.

3 ”EKOSOSIAALINEN SIVISTYS”

Tässä luvussa taustoitan ekososiaalisen sivistyksen käsitteen aloittamalla luontokäsitysten esittelyllä. Mielestäni on tärkeää ymmärtää ihmisten subjektiivisia luontokäsityksiä, jotta voidaan täysin ymmärtää ekososiaalisuuden käsite. Sekä ekososiaalisuuden käsitettä että sivistys -teorioita voidaan tarkastella luontokäsitysten kautta, jotka nojaavat enemmän tai vähemmän joko antroposentriseen tai biosentriseen luontokäsitykseen. Luontokäsitys määrittelee sen, miten ihminen näkee itsensä suhteessa luontoon ja voidaan olettaa, että tämä heijastuu myös ihmisen suhtautumisessa sivistykseen ja pedagogiikkaan.

Tämän jälkeen käyn läpi ekososiaalisuuden historiaa, jonka juuret ovat pitkälti sosiaalityössä. Tämän luvun lopuksi tarkastelen ekososiaalisen sivistyksen käsitettä ja arvoperustaa lähinnä Arto O. Salosen mukaan, jonka ansiosta ekososiaalisen sivistyksen käsite lanseerattiin niin perusopetuksen opetussuunnitelmaan kuin varhaiskasvatukseen kuin lukio-opetuksen opetussuunnitelmiin hänen toimiessaan opetushallituksen opetussuunnitelmauudistus -työryhmissä.

3.1 Luontokäsitykset ja paradigma

Luonnon käsite voidaan nähdä kokoavaksi käsitteeksi samaan tapaan kuin kosmoksen käsite. Luonnon käsitteellä kuvataan sellaisia asioita, jotka ovat olemassa ihmisen vaikutuksesta riippumatta (Väyrynen, 2017, 93). Kielessä sanalla luonto on kaksi merkitystä. Ensinnäkin se tarkoittaa villiä luontoa, ympäristöä jossa elolliset eliöt elävät osana sitä. Toisekseen luonto tarkoittaa ihmisen tai elion luonnetta tai perustavaa laatua olevaa ominaisuutta, joka tekee siitä yksilöllisen lajinsa edustajan. Itseasiassa jälkimmäinen käytötapa on vanhempi ja ulkoisen luonnon näkeminen luontona on myöhempää perua. Menneinä aikoina luonne ja luonto ovat olleet yksi ja sama käsite. Luontoa on inhimillistetty ja luonnonalueille tai luontokohteille on annettu luonteenomaisia piirteitä ja merkityksiä. Ihminen on projisoinut omia sisäisiä kokemuksia ulkoisiin ja ulkoisia sisäisiin. Luonnonilmiöille on annettu jumalallisia piirteitä. (Williams, 2003, 41- 46; Väyrynen, 2017, 95.)

Keskiajalla luontoa pidettiin Jumalan palvelijana ja tällöin alettiin nähdä luonto yhtenäisenä ja irrallaan ihmisestä. Darwinin evoluutioteorian keksimiseen asti luonnon systemaattista tutkimista välteltiin, koska tutkimus olisi loukannut Luojaansa. Uuden ajan matemaattisten luonnontieteiden aikaan luonto sai fysikalistis-mekanistisen käsitteen. Valistuksen aikoihin

luontoa alettiin ihaila ja se nähtiin villiyydessään kauniina. Nykyaikana luonnon käsitteen paikan on ottanut ympäristön käsite, joka antaa sille neutraalimman kaiun. Vielä nykyisinkin ihmisten kielenkäytössä on läsnä menneisyyden suhtautuminen luontoon, kuten sanonnoissa: ”luonto opettaa...” tai ”luonto on...”. Näistä paistaa läpi teleologinen käsitys siitä, että luonto kokonaisuudessaan on enemmän kuin yksittäiset eliöt ja että luonnon tapahtumilla olisi tarkoitus. Tai teistinen näkemys luonnosta yksinvaltiaana. (Williams, 2003, 41- 46; Väyrynen, 2017, 95.)

Ihmisen käsitys luonnosta ja suhtautuminen luontoon riippuu hänen luontokäsityksestään. Luontokäsitys voidaan nähdä ihmisen tapana ymmärtää luonto osana maailmaa ja häntä itseään. Luontokäsitykset jakautuvat karkeasti kahteen filosofiseen näkökulmaan, jotka ovat antroposentrinen ja biosentrinen näkökulma.

Antroposentrismissa luonto nähdään vain ihmisen kautta. Luonnon arvo on siinä, miten se hyödyttää ihmistä suoraan tai välillisesti ja ihmisellä nähdään olevan oikeus hyödyntää luontoa. Antroposentrismien mukaan ihmisellä on erityisasema luonnossa. Esimerkiksi metsuri katselee luontoa antroposentristin silmin, kun hän näkee puiden arvon siinä, kuinka monta kiintokuutiota tukkipuuta niistä saa. Tästä näkökulmasta käsin ongelmat luonnossa tai ympäristöeettiset ongelmat koskettavat vain ihmistä ja ihmisten sosio-kulttuurillista ja taloudellista maailmaa. (Oksanen, 2012, 141-142.)

Antroposentrismien sisällä voidaan nähdä myös erilaisia versioita. Aristoteles (384–322 eaa.) ajatteli teleologisesti, että kaikella luonnossa on tarkoitus ja eri olioluokat asettuvat hierarkkisesti, jonka vuoksi alempien luokkien on palveltava ylempiä. Tämä käsitys säilyi aina uuden ajan alkuun saakka. Myöhemmin mm. Rene Descartes (1596-1650) hylkäsi aristoteelisen näkemyksen ja esitti että luonnolla ja maailmankaikkeudella oli ihmisestä riippumaton rakenne ja sitä ei ollut tehty ihmisen tarpeiden vuoksi. Tämän ajatuksen myötä esimerkiksi kasvien luokittelua muutettiin siten, että ne luokiteltiin niiden omien ominaisuuksien mukaan eikä enää ihmisten tarpeiden mukaan, kuten Tuomas Akvinolainen oli esittänyt. (Oksanen, 2012, 148-152.)

Biosentrismissä on kysymys siitä, että luonnon arvo nähdään luonnossa itsesään. Luonnolla on itseisarvo. Luonto on arvokas myös ihmisestä riippumatta. Käsityksen mukaan kaikki luonnossa on arvokasta, myös ihminen, vaikka hän olentona tuhoakin luontoa ja lajitovereitaan. Luonnon arvon kokemiseen biosentrisesti ihminen voi päästä lähimmillään silloin kun hän kokee luonnon esteettisesti tai kun hän kokee hämmästyä ja haltioitumista.

Biosentrismissa ei haluta nähdä luonnon arvoa hyötyyn perustuvana. Biosentrismin mukaan luontoa ja kaikkia sen eliöitä ja osasia pitää kunnioittaa niiden itsensä vuoksi. Luonnon itseisarvo nähdään yhtä merkittävänä moraalisenä asiana kuin ihmisarvo. Biosentrismin mukaan ihmisen velvollisuudet eivät rajoitu vain velvollisuuksiin toista ihmistä kohtaan vaan se tulee ulottaa koskemaan myös velvollisuuksia luontoa kohtaan. Jos meillä on esimerkiksi velvollisuus kunnioittaa toisen ihmisen hyvinvointia ja vapautta niin samoin meidän tulisi kunnioittaa luonnon eliöiden hyvinvointia ja vapautta toteuttaa lajinmukaista käyttäytymistä. On ymmärrettävää, että näiden asioiden perusteleminen antroposentrisesti orientoituneelle ihmiselle on haastavaa. (Oksanen, 2012, 166-173.)

Mielestäni sivistyskäsitykset nojaavat pitkälti antroposentriseen luontokäsitykseen, jossa ihminen nähdään luonnosta erillään olevana, mutta sen kanssa vuorovaikutuksessa olevana olentona, jolla on oikeus käyttää ympäristöään oman sivistysprosessin näyttämönä ja resurssien lähteenä. Tämän vuoksi sivistyskäsitykset ovat myös luontokäsityksiä ja sivistyskäsityksen tuleekin ottaa kantaa siihen, miten se asemoituu luontokäsityksiin nähden.

Luontokäsitys on osa laajempaa paradigmaa, joka sisältää vallitsevia teorioita sekä toiminta- ja ajattelutapoja. Thomas Kuhnin (1994) luomalla paradigman käsitteellä tarkoitetaan tieteenalalla vallitsevaa peruskäsitystä tai viitekehystä, jota ei juurikaan kyseenalaisteta. Paradigman käsite voi tarkoittaa myös muualla, tai muissa yhteisöissä kuin tiedeyhteisöissä vaikuttavia ajattelumalleja. Paradigma voi olla esimerkiksi joukko yhteisön toimintaa ohjaavia arvoja, uskomuksia ja toimintatapoja (Helenius, 2012, 53; Kuhn, 1994).

Paradigma syntyy, kun jokin ilmiö tai asia onnistutaan selittämään tyydyttävästi. Tämän selitysmallin pohjalle syntyy koko tieteenalan perusta. Tämän perustan kautta tästä eteenpäin tarkastellaan eteen tulevia kysymyksiä. Se myös määrittelee mitkä asiat ovat arvostettavia ja tärkeitä esimerkiksi tutkia tai toimia. (Kuhn, 1994.) Ihminen on huomaamattaan osa jotakin paradigmaa, siihen sitoudutaan jopa emotionaalisesti. Kun ihminen ei erota paradigmaa ja omaa identiteettiä toisistaan on hän toisin sanoen määrittynyt paradigman pohjalta. Useimmiten tulemme tietoisiksi omasta paradigmasta kohdatessamme toisen paradigman (Helenius 2012, 54).

3.2 Ekososiaalisuuden historiaa

Seuraavaksi käsittelen ekososiaalisuuden käsitteen muotoutumista sekä maailmalla että Suomessa. Käyn läpi ekososiaalisuuden käsitteeseen vaikuttaneet ideologiat ja nostan esille muutaman keskeisen henkilön kronologisessa järjestyksessä (Liite 1).

Ekososiaalinen ajattelu on läheistä sukua kestävän kehityksen ajatuksen kanssa ja usein sekoitetaan siihen. Kestävän kehityksen mallia on usein kritisoitu siitä, että malli lupaa muutoksia, mutta ei osoita yksityiskohtaisia keinoja, miten niihin konkreettisesti päästään. Tämän vuoksi esimerkiksi valtioiden on ollut helppo ottaa kestävän kehityksen malli strategioihinsa, koska mitään selkeitä ohjeistuksia muutokseen ei ole kyetty tarjoamaan. Kestävän kehityksen malli on kuitenkin askel eteenpäin ja tuo taloudellisen kasvun idean kylkeen ekologisuuden idean. Ekososiaalisuus puolestaan pyrkii tuomaan ekologisuuden ja kestävän kehityksen lähemmäksi ihmistä ja tähdentää sitä, että paikallisella ympäristöllä on suora vaikutus ihmisen hyvinvointiin niin ekologisesti kuin sosiaalisestikin. (Närhi, 2004, 38-39.)

Ekologisten asioiden ymmärtäminen osana sosiaalista viitekehystä ensimmäisinä nostivat esille yhdysvaltalainen sosiaalityön pioneeri Mary Richmond (1861–1928) ja yhdysvaltalainen poliitikko ja rauhanaktivisti Jane Addams (1860-1935) 1900 -luvun alkupuolella. Richmond esitti, että ihminen on osa hänen ympäristöään, painottaen kuitenkin ympäristöä sosiaalisena ympäristönä eikä niinkään luonnonympäristönä. Addams taas näki ympäristö -käsitteen laajemmin käsittäen sisälleen myös urbaanin ympäristön kuten rakennetun ympäristön ja palvelut. (Matthies, Närhi & Ward 2001, 18-19.) Vaikka heidän kummankaan ajattelussa ei suoranaisesti viitata ekologisen ympäristön merkitykseen, on heidän ajattelunsa kuitenkin huomion laajentamista subjektiivisesta ja psykologisesta ihmistulkinnasta käsittämään myös ihmisen ympärillä vaikuttavat tekijät

Ekososiaalisen ajattelun juuret ulottuvat kahteen erilaiseen filosofiseen lähtökohtaan: ekokriittiseen lähestymistapaan ja systeemiajatteluun. Systeemiajattelun mukaan fyysiset, sosiaaliset ja ekologiset asiat liittyvät ja vaikuttavat toisiinsa ja niitä ei tule tarkastella huomioimatta tätä vuorovaikutusverkostoa. Systeemiteorioilla oli voimakas vaikutus 1970-luvulla varsinkin Iso-Britanniassa. Carel Germain (1917-1995) ja Alex Gitterman (s. 1938) kehittivät systeemiteoriaan pohjautuvan elämänmalli -teorian (Life model), jonka pohjalta he näkivät ekologian tieteenä, joka tutkii ympäristön ja sen organismien välisiä suhteita. Tätä suhdetta pidettiin metateorianana, jota ei käytetty pelkästään tutkittaessa ihmisen

luontosuhdetta, vaan myös analogisesti tutkittaessa ihmisten sosiaalisia suhteita. Heidän mukaansa ihminen ja ympäristö yhdessä luovat entiteetin, jota pitää tutkia kokonaisuutena eikä erottamalla näitä toisistaan. Entiteetti muotoutuu yhä uudelleen sisäisen vuorovaikutuksen myötä. He alleviivasivat myös sitä, että myös rakennettu ympäristö oli yhtä paljon osa luontoympäristöä ja ihmistä, koska se oli ihmisen lajinnukaista toimintaa, samoin kuin esimerkiksi lintujen pesänrakentaminen. Siksi tarkastelun tuli ulottaa myös tähän. Myöhemmin W.R.Wendt (s. 1939) laati kattavan teorian ihmisen ekologiasta, joka käsitti kaikki ihmiselämän alueet. Hänen mukaansa ilman kaikkien elämänalueiden huomioimista on mahdotonta löytää riittävän tyydyttävää selitystä sosiaalipoliittisiin haasteisiin. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 20-21.)

Toinen lähtökohta ekososiaalisuuteen on ns. ekokriittinen ajattelutapa, joka on saanut vaikutteita 1970-luvun ympäristöliikkeistä. Saksassa ideologiset liikkeet ja kaikenlaiset vaihtoehtoliikkeet nähtiin tuohon aikaan vahvasti myös ympäristöliikkeinä. Ekokriittiseen ajattelutapaan vaikuttaa näiden lisäksi myös ympäristösosiologia ja kestävän kehityksen idea. 1970-luvun ekologisen tietoisuuden herääminen on vaikuttanut laajasti sosiaalipoliittikkaan ja sosiaalitieteisiin. Monessa mielessä voidaan puhua paradigman muutoksesta, joka varsinkin Saksassa on tarkoittanut diskurssin muutosta sosiaalisista kysymyksistä ekososiaalisiin kysymyksiin. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 24.)

Ekososiaalinen ajattelutapa tarkastelee koko teollista modernisaatioprosessia ekologisesta näkökulmasta. Ulrich Beck (s. 1944) toi tämän ajattelun sosiaalitieteisiin. Kun systeemiajattelu näkee luonnon ja ihmisen sosiaalisen verkoston kokonaisuutena ottaa ekokriittinen lähestymistapa tarkastelun lähtökohdaksi ihmisten yhteisöt. Tätä ajattelua voisi luonnehtia kysymyksellä: ”mitä ihminen voi oppia ekologisista kysymyksistä ja miten tämä voi lisätä hyvinvointia yhteisöissä?”. Ekokriittinen lähestymistapa lähtee ajattelusta, että ekologisten asioiden huomioiminen lisää myös sosiaalista hyvinvointia. Toisin sanoen ekokriittinen lähestymistapa peräänkuuluttaa sitä, että sosiaalityön eri sektorien tulisi olla tietoisia ympäristökysymyksistä ja rohkaista niitä työskentelemään näiden kysymysten parissa. Yksi aspekti ekokriittiseen lähestymistapaan on väite, jonka mukaan teollinen modernisaatio tuhosi sekä luontoa että ihmisen autonomisuutta. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 26.)

Ekososiaalisen lähestymistavan käsitteenä esitteli saksalainen yhteiskuntatieteilijä Michael Opielka (s. 1956). Hänen mielestään sosiaalisia kysymyksiä ei enää voinut tarkastella

irrallaan ekologisista kysymyksistä ja siksi hänen mielestään pitäisi puhua ekososiaalisista kysymyksistä. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 26.)

Sekä systeemiajattelu että ekokriittinen ajattelu ovat luoneet pohjaa ekososiaaliselle ajattelulle. Vaikka ekososiaalisuus näyttääkin ponnistavan saksalaisesta ekokriittisestä ajattelusta täydentyä se nykypäivänä systeemiajattelun kautta laajemmaksi käsitteeksi. Nykyään sosiaalityeissä käytetty ekososiaalisuuden termi pohjautuu molemmille lähestymistavoille.

Suomessa ekososiaalisuus on akateemisessa diskurssissa liitetty vahvasti sosiaalityeisiin ja sosiaalipolitiikkaan. Suomessa ekososiaalinen keskustelu on kohdentunut lähinnä kestävän kehityksen, sosiaalityeiden ja ympäristöpolitiikan keskinäisiin suhteisiin. Suomessa ekososiaalisuus sosiaalityössä on saanut vaikutteita pääasiassa saksalaisesta ekokriittisestä näkemyksestä. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 34-37.)

Suomessa ekososiaalisuuden juuria sosiaalipolitiikassa on tutkinut mm. Ilmo Massa (1992, 347-379). Hänen mukaansa ekososiaalinen keskustelun alku ajoittuu 1930 -luvulle, jolloin sosiaalipolitiikan isäksikin tituleerattu Heikki Waris esitteli ensimmäisenä suomalaisena tutkijana Chicagon koulukunnan idean urbaanista ekologiasta tai ihmisen ekologiasta (human ecology). Ihmisen ekologiassa sosiaalisen ja kulttuurillisen ympäristön nähtiin vaikuttavan ihmisten käyttäytymiseen.

Seuraavaksi Olavi Riihinen esitteli 1970 -luvulla sosiaalipolitiikan mallin, jossa huomioitiin myös ympäristönäkökulmat, joka voidaankin nähdä jatkumona Wariksen tuomalle mallille. Samalla vuosikymmenellä Briitta Koskiaho argumentoi kuinka sosiaalipolitiikka oli hänen mielestään enemmän ja vähemmän teollistumisen aiheuttamiin lieveilmiöihin vastaamista. Tästä seurasi argumentti, että sosiaalityeessä on otettava enemmän huomioon bio-ekologiset näkökulmat. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 34-37.)

Saksalaisen ekologisen sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vaikutus suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan on ollut merkittävä. Suomessa ekokriittisen näkökulman sosiaalipolitiikkaan esitteli Aila-Leena Matthies, jonka jälkeen se on ollut vahvasti mukana suomalaisen sosiaalipolitiikan tutkimuksessa ja tämä näkökulma on vaikuttanut myös sosiaalipolitiikan tutkimuksen kehitykseen. Tutkimuksien tuloksena on syntynyt teorioita ja käytännönmalleja sosiaalityön tueksi. Tutkimusten tarkoituksena on myös ollut edistää ekologista itsetietoisuutta analysoimalla sosiaalityön ja ekologian välistä vuorovaikutusta.

Tutkimuksissa nähdään elävän ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin välillä selvä yhteys. Sosiaalityön tutkimuksessa ekososiaalisuus onkin juuri sitä, että sosiaalipoliittisia toimintastrategioita kehitetään ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. (Matthies, Närhi & Ward, 2001, 34-37.)

Kuten edellä esitän, ekososiaalisuuden käsite on tullut kasvatustieteeseen sosiaalityön ja -tieteen tutkimuksen kautta. Sen juuret ovat syvällä sekä saksalaisessa ekokriittisessä ajattelussa että systeemiteoreettisessa ajattelussa. Sosiaalityöntutkimuksen ulkopuolella ekososiaalisuudesta on käynyt keskustelua mm. Yrjö Haila (2009; 2010). Hän on käsitellyt ekososiaalisuutta ympäristöpolitiikan ja yhteiskuntatieteiden kannalta. Kasvatustieteen keskusteluun ekososiaalisuus tuli vasta tämän vuosikymmen aikana, kun lähinnä Arto O. Salonen ja Marjatta Bardy lanseerasivat ekososiaalisen sivistyksen käsitteen. Myöhemmin Salosen ansioksi voidaan lukea se, että ekososiaalinen sivistys tuli myös osaksi perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjaa hänen toimiessaan opetushallituksen opetussuunnitelmauudistus-työryhmissä.

Näiden historiallisten lähtökohtien mukaan voidaan yhteenvetona todeta, että ekososiaalisuudella tarkoitetaan ihmisyhteisöjen, kuten yhteiskunnan ja luonnon välistä yhteenliittymistä. Ekososiaalisuus ilmenee yhteiskunnan toiminnoissa ja sosiaalisessa elämässä silloin kun erilaiset ekologiset ja luonnonprosessit ovat mukana siinä. Ekososiaalisuus on yhtä yleinen osa yhteiskuntaa kuin on elintoiminnot osa kehomme toimintaa. Näin ollen ekososiaalisuus on ollut osa inhimillisiä yhteisöjä niin kauan kuin niitä on ollut olemassa. Luonto ja ekologiset ympäristöt ovat osa elämäämme ja ne vaikuttavat meihin ja me vaikutamme niihin. Ihmisen ja luonnon välillä on jatkuvasti vuorovaikutusta, osa tästä on tietoista raaka-aineiden vaihtoa ja osa itsestäänselvyydessään huomaamatonta ravinteiden vaihtoa. Tutuin esimerkki tästä on maa- ja metsätalous erilaisine ekosysteemipalveluineen. (Haila, 2010, 55-56)

Ihmisten kulttuurien kehitys on alkanut biologiselta ja ekologiselta perustalta ja on edelleen sitä (Haila, 2009, 264.) Huomion arvoista on myös se, että luonnonympäristöillä on todettu olevan merkittävä vaikutus ihmisen mieleen ja se auttaa ihmistä jäsentämään itsensä suhteessa ympäröivään tilaan. Lisäksi ympäristön on havaittu toimivan tunteiden projisoinnin kohteena. Ihmisen ulkoisen ympäristön kokeminen on samalla oman sisäisen ympäristön kokemista. (Vesala, 2016, 19.)

3.3 Ekososiaalisuus kasvatustieteessä

Kasvatustieteessä ekososiaalisuuden käsite on jokseenkin vieras. Ekososiaalisen sivistyksen kytkeminen osaksi kasvatustieteessä on tuonut ekososiaalisuuden myös kasvatustieteeseen lähinnä Arto O.Salosen ja Marjatta Bardyn (esim. Salonen & Bardy, 2015) ansiosta. Sen sijaan ekologisuutta ja ympäristökysymyksiä kasvatustieteessä on tutkittu paljon ja tämä on heijastunut myös opetuskäytäntöihin. Tästä esimerkkinä mainittakoon erilaiset ympäristöarvoihin painottuneet peruskoulut ja GreenCare -toiminta.

Yksi nykyajan kasvatustieteilijöistä, joka on ottanut kantaa vahvasti ympäristökysymyksiin, on Wolfgang Klafki (1927-2016). Hän on painottanut kouluopetuksen roolia suurten globaalien kysymysten esille nostajana. Klafkin (1998, 1) mielestä nuorille on annettava valmiuksia ja tietoja sekä asennekasvatusta, joiden avulla he pystyvät kohtaamaan nämä kysymykset. Yksi tällaisista suurista globaaleista kysymyksistä on ympäristökysymys. Klafkin (1998, 4) mukaan ihmisen on tultava jo nuorena tietoiseksi siitä, että inhimillisen olemassaolon perusta on luonnollinen ja sen tuhoutumisella tai säilymisellä on vaikutus meihin. Tähän liittyy myös tietoisuuden herättäminen siitä, että tieteeollisteknologiseen kehitykseen täytyy sisältyä automaattisesti vastuullisuus ja kontrolloitavuus. (Klafki, 1998, 3.)

Klafki peräänkuuluttaa opetusmenetelmiä, joiden avulla nuorten tietoisuus herätetään ekologisten tekijöiden ja teknologisen kehityksen välisestä jännitteestä. Klafkin näkemys globaalien ongelmien opettamisesta on kokonaisvaltainen ja siksi hyvin lähellä ekososiaalista ajattelua. Yksi hänen globaaleiksi ongelmiksi nostaneista kysymyksistä on epätasa-arvoisuus eri sosiaalisten ryhmien sisällä. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi mies-nainen, yhteiskuntaluokat, kantaväestö-ulkomaalaiset. (Klafki, 1998, 4.)

Klafkin näkemyksessä on systeemijattelun piirteitä ja hän näkee tällaisen ajattelun auttavan paremmin hahmottamaan globaaleja ongelmia. Hän pitää tärkeänä valmiutta verkottuneeseen ajatteluun, joka tarkoittaa kykyä nähdä miten asiat liittyvät toisiinsa. Tämä ajattelutapa johtaa Klafkin mukaan niiden arvoperustojen ja poliittisten näkökantojen kyseenalaistamiseen, jotka vallitsevat nykyajan instituutioiden, hallitusten ja organisaatioiden taustalla. Ja tällaiseen ajattelutapaan Klafki toivoo koulujen lapsia ja nuoria kasvattavan. (Klafki, 1998, 6.)

3.4 Ekososiaalinen sivistys

Aristoteles (384–322 eaa.) esitti, että jokainen ihminen tavoittelee hyvää. Hän myös määritteli mitä tarvitaan hyvään elämään. Onnellisuus on hyvän elämän merkki ja sen saavuttaa tavoittelemalla hyveellisiä päämääriä. Aristoteles esitti luettelon hyveistä, joita noudattamalla voi saavuttaa onnellisuuden. Hän painotti hyveiden tavoittelussa kultaisen keskitien ajatusta, koska myös hyveet voivat liiallisina kääntyä paheiksi. Aristoteleen mukaan se mikä on keskitietä toiselle voi se toiselle olla kaukana keskitiestä. Kultainen keskitie on siis suhteellinen käsite. (Aristoteles, 2012, 7, 29.)

Sivistymisprosessin yksi tavoite on tuottaa autonomisia yksilöitä, jotka kykenevät hyvään elämään ja arvioimaan mitä hyvään elämään tarvitaan ja kulkemaan kohti sitä. Sivistykseen kuuluu myös kyky kyseenalaistaa vallitseva todellisuus ja tehdä valintoja, jotka vahvistavat omaa käsitystä hyvästä ja merkityksellisestä elämästä. Tässä ajassa hyvä elämä tai hyvä elintaso tarkoittaa lisääntyvää materiaa ja taloudellista kasvua luonnonvaroja kuluttaen. Aineettomilla pääomilla ei nähdä niin suurta taloudellista arvoa kuin materiaalisilla pääomilla. Hyvin usein korkea elintaso tarkoittaa myös lisääntyviä ympäristöongelmia. (Salonen, 2014, 25; Salonen & Bardy, 2015, 5.)

Ekososiaalinen sivistys laajentaa sivistyksen arvoperustaa. Se myös kyseenalaistaa vallitsevan paradigman. Ekososiaalisen sivistyksen arvoperustaan, eli siihen mikä on sen mukaan hyvän elämän kannalta välttämätöntä, kuuluu esimerkiksi ekosysteemit, ravinnontuotanto, ilmasto ja pölyttäjät (Salonen & Bardy, 2015, 5). Ekososiaalisessa sivistyksessä ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset asiat asettuvat hierarkkiseen järjestykseen. Juuri tämä hierarkkinen lähestymistapa erottaa ekososiaalisen sivistyksen kestäväen kehityksen ajattelusta, josta löytyy myös samat osa-alueet. Ensisijaisen tärkeänä nähdään ekologiset asiat eli kaikki keskustelu ja poliittinen vaikuttaminen pitäisi kohdentaa siihen ja lähteä siitä, että luonto on myös tuleville sukupolville elinvoimaisena. Toiseksi tärkeimpänä tekijänä nähdään ihmisoikeudet; ihmisillä on oikeus arvokkaaseen elämään ja sen puolustaminen on tärkeää. Kolmantena tulee talous, joka tarkoittaa talouden pyörittämistä luonnonresursseja kestäväällä tavalla hyödyntäen ja jokaisen perustarpeet tyydytetäen. Järjestys on päinvastainen kuin nykyisissä yhteiskunnissa. Usein esimerkiksi ympäristöongelmien ratkaiseminen siirretään syrjään, koska taloudellinen tilanne kärsisi. Tai esimerkiksi tuotteiden tuottaminen ihmisoikeuksia kunnioittaen koetaan liian kalliiksi. (Salonen, 2014, 27; Salonen & Bardy, 2015, 6.)

Ekososiaalisen sivistys on sivistymistä tietoisuuteen luonnon ensisijaisuudesta ja siihen, että talous nähdään ihmisen ja luonnon välisenä ekososiaalisena vuorovaikutussuhteena, jossa luonnonresurssit ja ihmisen panokset asetetaan kestäväälle pohjalle. Tämä tarkoittaa systeemistä ajattelua, jossa ympäristön kohteita ei tarkastella vain itsestään käsin vaan ne nähdään osana laajempia kokonaisuuksia ja vuorovaikutusverkostoja. Systeemisessä tarkastelutavassa yksittäiset asiat pyritään näkemään suurien kokonaisuuksien osina. (Salonen, 2014, 28.)

Ekososiaalisen sivistyksen arvopohjan keskeisenä tekijänä ovat vapaus ja vastuullisuus. Tähän liittyy ymmärrys siitä, että vapautemme toimia ekosysteemipalveluita hyödyntäen tuo mukanaan vastuun säilyttää planeettamme kunto hyvänä myös tuleville sukupolville. Tämä arvo luo yläkäsitteen muille ekososiaalisen sivistyksen arvoille, joita ovat ekologinen eheys ja monimuotoisuus, ihmisten keskinäinen riippuvuus ja tasavertaisuus sekä demokratia, väkivalattomuus ja rauha. (Salonen, 2012, 137.)

Ekologisen eheyden ja monimuotoisuuden arvo liittyy ymmärrykseen siitä, että olemme riippuvaisia ekosysteemeistä. Tämän oivaltaminen voi johtaa ihmisen toimimaan tavalla, joka johtaa monimuotoisuuden säilyttämiseen. (Helne & Silvasti, 2012, 13.) Uitto ja Salorannan (2011, 58.) tutkimuksissa on mm. havaittu, että kestävän kehityksen ja luontoarvojen opettaminen on tehnyt oppilaista myös muussa suhteessa vastuullisempia. Ympäristövastuullisuus on lisännyt myös ihmisen prososiaalista käyttäytymistä, eli käyttäytymistä, joka hyödyntää muita ihmisiä (Uitto & Saloranta, 2011, 58).

Kasvatuksen näkökulmasta ekososiaalinen sivistys tarkoittaa ennen kaikkea vastuullisuuteen ja vapautteen kasvamista, mutta myös kohtuullisuuteen, ihmistenvälisyyteen ja systeemiseen ajatteluun kasvamista. Sivistyminen on kokonaisvaltaiseen vastuullisuuteen kasvamista, joka sulkee sisäänsä ekologian, sosiaalisuuden ja talouden. Vastuullisuus muodostuu sivistymisprosessin myötä ohjaavaksi arvoksi. Mitä vastuu sitten tarkoittaa käytännössä ekososiaalisuuden kontekstissa? Vastuullisuus sosiaalisuuden hierarkkisella tasolla tarkoittaa myötätuntoisuutta kaikkien niiden yhteisöjen jäseniä kohtaan jossa olemme osallisina. Ekologisella tasolla vastuullisuus on esimerkiksi elintarviketuotannon eri vaiheiden tiedostamista ja näiden keskinäisten riippuvuussuhteiden ymmärtämistä osaksi oman elämän ympäristöä. Tämä ymmärrys herättää meissä vastuullisuutta ekologistia asioita kohtaan. Vastuullisuuteen kasvaminen sosiaalisella tasolla lisää vastuuta myös ekologisella tasolla ja

päinvastoin. Kasvattajan onkin pyrittävä herättämään vastuullisuutta kasvatettavassaan joko ihmisten välille tai ihmisten ja luonnon välille. (Salonen, 2014, 27.)

Ekososiaalinen sivistymisprosessi kasvattaa myös kohtuullisuuden arvoon tai kultaisen keskitien mukaiseen elämään, kuten Aristoteles sen muotoili. Nykyajan ympäristöongelmat ja ilmastonmuutos havahduttavat näkemään maapallon rajallisuuden. Kohtuullistaminen on keino vastata tähän ongelmaan. Lisäksi kohtuullisuuteen liittyy ymmärrys siitä, että rajallisten materiaalien tilalle voi ottaa rajattomasti henkisiä ja sosiaalisia asioita. Kohtuullisuuden arvon sisäistäminen johtaa väistämättä kuluttamisen vähenemiseen, koska henkiset ja sosiaaliset tekijät muodostuvat hyvän elämän kulmakiviksi materiaalien tekijöiden tilalle. (Salonen, 2014, 27.)

Ihmistenvälisyys tarkoittaa osallisuutta erilaisissa yhteisöissä. Yhteisöllisyys lisää hyvinvointia ja saa meidät kukoistamaan. Yhteisöllisyys vähentää tarvetta omistaa ja kuluttaa yksin. Yhteisöllisyyden synnyttämä yhteenkuuluvuuden tunne lisää yhteisomistamista ja palvelujen käyttöä sekä vähentää materiaalin käyttöä. Kilpailuasetelmat menettävät merkityksensä yhteisöissä, joka yhteiskunnan tasolla tarkoittaa markkinavetoisen yhteiskunnan heikkenemistä. Hyvän elämän perspektiivi muuttuu egoismista kohti altruismia. Systeeminen ajattelun kehittymisen tukeminen auttaa edellä esitettyjen arvojen sisäistämässä. Systeemiajattelun avulla yksilö näkee itsensä osana suurempia kokonaisuuksia, joka taas tekee hänen elämän merkitykselliseksi. (Salonen, 2014, 28.)

Ekososiaalisen sivistyksen lähtökohta on näin ollen ekososiaaliseen arvoperustaan kasvattamisessa ja kultivoimisessa. Arvoperustan keskeisiä tekijöitä ovat hierarkkinen suhtautuminen ekologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. Ekososiaalisesti sivistynyt kykenee tarkastelemaan asioita systemisesti ja vastuullisesti. Ekososiaalisuudessa vastuu sisältyy automaattisesti sivistyvän vapauskäsitteeseen. Sen mukaan vapauden tiedostaminen synnyttää vastuullisuutta luontoa, toisia ihmisiä ja taloutta kohtaan.

4 EKOSOSIAALINEN SIVISTYSTEORIAN KRIITTISTÄ TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Jotta vertailu ekososiaalisen sivistyksen ja modernin sivistysteorian välillä onnistuisi, on määriteltävä jonkinlainen kriteeristö, jota vasten sivistysteorioita voi peilata. Olen valinnut kaksi tapaa lähestyä ja arvioida ekososiaalista sivistysteoriaa. Ensimmäinen on Pikkaraisen kriteeristö ja toinen Bennerin idea-ideaali -jako.

Pikkarainen (2000, 123) esittää sivistysteorialle kolme vaatimusta. Ensinnäkin sivistysteorian on osoitettava miten ja millä edellytyksillä sivistyminen on ihmiselle mahdollista ja miten se tapahtuu. Toisekseen sivistymiselle on osoitettava päämäärä, joka auttaa näkemään onko tapahtuneet muutokset ihmisessä sivistymisen aikaan saamia vai ei. Kolmanneksi sivistysteorian on sovittava yhteen kasvattavan vaikuttamisen teorian (vrt. Siljander, 2016) kanssa.

Toinen tapa arvioida sivistysteoriaa on jakaa sivistys ideaan ja ideaaliin. Ajatus on peräisin Dietrich Benneriltä (s. 1941), joka käytti termejä affirmatiivinen (ideaali) ja ei-affirmatiivinen (idea) kuvaamaan tätä erottelua. Sivistysidealla hän tarkoittaa lähinnä sitä ajattelumallia, jonka kautta ihmisen sivistymisprosessi nähdään. Sivistys ideaan (ei-affirmatiivinen) ei liity kannanottoja siihen mihin suuntaan sivistymisprosessia pitäisi viedä maailmassa (Kivelä, 2018). Toisin sanoen, vaikka kasvatusta ja sivistymistä tapahtuu tietyn normiston ja arvoperustan puitteissa, tärkeintä on ohjata kasvatettavaa arviomaan ja päättämään itse suhteensa normistoon ja arvoperustaan (Uljens, 2006, 9; Uljens & Ylimäki, 2017, 393). Tällainen näkemys tarkoittaa sitä, että sivistymisprosessi toteutuu ihmisen ja maailman välisessä vuorovaikutuksessa, jossa ihminen aktiivisesti muokkaa itseään ja todellisuuttaan, mutta ei silti automaattisesti kasva tietynlaiseen ajattelutapaan (Kivelä, 2018., Uljens, 2006, 9).

Sivistysideaalit (affirmaatio) ovat sivistysprosessin toivottavia ilmentymiä. Toisin sanoen ne ottavat kantaa siihen, miten ja missä muodossa ihmisen tulisi viedä sivistysprosessiaan. Sivistysidealeihin sisältyy aina konkreettisia tavoitteita, joita kohti sivistysprosessissa kuljetaan, esimerkiksi tietynlainen ajattelutapa tai arvoperusta. Sivistysideaalit ovat myös muuttuvia historiallisessa perspektiivissä ja ne ovat usein vallitsevien poliittisten näkemysten ja arvomaailmojen värittämiä. Olennaista kasvatuksen ja koulutuksen näkökulmasta on myös se, että sivistysideaalit ovat välttämättömiä pedagogisen toiminnan kannalta. (Kivelä, 2018.)

4.1 Sivistysteorioiden arvoperustojen vertailua

Kun verrataan ekososiaalisen sivistyksen käsitteen arvoperustaa sivistyksen käsitteen arvoperustaan tai teoriaan, ensimmäisenä huomioni kiinnittyy painotuseroon. Sivistymisen edellytys ei ole itsessään minkään tietyn arvomaailman värittäjä vaan sivistyksen voi saavuttaa erilaisten yhteisöjen ja arvomaailmojen sisältä. Sivistyminen on prosessi, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa ihmisen ja maailman välillä. Tavallaan erilaiset arvomaailmat voivat yhtä lailla olla ponnahduslautoja sivistyksen autonomian ja vapauden määreisiin. Sivistymisprosessissa oleellista on autonomisen järjellisyuden saavuttaminen, joka tekee yksilöstä vapaan ja kriittisen ajattelijan ja ylittää sen arvoperustan jolta pohjalta hän on sivistynyt. Arvoperusta on näin ollen se maailma, mitä vasten yksilö on vuorovaikutuksessa. Modernin sivistysteorian määritelmät on kuvattu edellä ja ne antavat viitekehykset sille, milloin sivistysteoria on sivistysteoriaa eikä jotain muuta. Viitaten Bennerin jakoon sivistyksen ideasta ja ideaalista, kuvaa modernit sivistysteoriat sivistymisprosessia ideana, eli ihmiseksi tulemisen prosessia ja niitä edellytyksiä mitä siihen vaaditaan (Kivelä, 2018).

Ekososiaalinen sivistys käsitteenä taas on jo värittänyt ekososiaalisuuden, kestävän kehityksen ja sosiaalityön sävyillä. Ekososiaalisuus on se arvomaailma, josta sivistystä syntyy ja johon sivistyksen kriittinen tarkastelu kohdentuu. Bennerin jaon mukaisesti kysymyksessä on sivistyksen ideaali (Kivelä, 2018). Se on näin ollen sivistyksen tavoite, jolloin herää kysymys, onko sivistys sanaa relevanttia käyttää tässä yhteydessä, tai ainakin sitä tulisi tarkentaa osoittamaan juuri sivistyksen ideaaliin.

Sivistys on yläkäsite ja viitekehys, jossa operoidaan, idea. Sivistys on autonomian ja vapauden saavuttamista vuorovaikutuksessa sen arvomaailman kanssa, jossa kasvatus tai interaktio tapahtuu (Kivelä, 2018). Ekososiaalinen sivistys on yksi esimerkki arvopohjasta, ideaalista, jossa kasvu tapahtuu. Ekososiaalisen ajattelun arvomaailma ohjaa kasvua ekososiaaliseen suuntaan, mutta johtaako se sivistymiseen riippuu siitä, täyttyykö sivistymisprosessin kriteerit, joita esimerkiksi Siljander (2016) on kuvannut. Kasvatustodellisuuden ja sivistymisprosessin näyttämön arvomaailma voi olla myös jotain muuta. Arvomaailma voi olla vaikka natsismia tai kommunismia ja silti se voi johtaa sivistymiseen, mikäli sivistymisprosessin kriteerit täyttyvät.

Yhteenvedona arvoperustojen vertailuun sanottakoon, että vertailu on epäsuhtaista, koska sivistys on benneriläisittäin ideaa, kun taas ekososiaalinen sivistys tarkoittaa lähinnä sitä arvomaailmaa missä kasvua ja sivistymistä tapahtuu ja mihin sivistyksellä tähdätään eli

ideaalia. Toisin sanoen modernit sivistysteorioiden operoivat ideatasolla, kun taas ekososiaalinen sivistys operoi ideaalitasolla. Olisiko parempi puhua pelkästään ekososiaalisuudesta ja jättää sivistys sana pois perästä? Sivistystä, autonomisuuteen ja vapautteen kasvamista, voi tapahtua kasvattajan ja kasvatettavan välillä pedagogisissa instituutioissa riippumatta siitä, mikä on sen arvoperusta.

4.2 Vertailu sivistysteorian kriteeristöä vasten

Seuraavaksi arvioin ekososiaalista sivistystä Pikkaraisen (2000, 123) esittämän sivistysteorian kriteeristön kautta. Täytyykö ekososiaalisen sivistyksen kohdalla sivistysteorian kriteerit? Millä edellytyksillä ekososiaalisen sivistys -teorian mukaan ihmiseksi tuleminen on mahdollista ja miten se käytännössä tapahtuu?

Ekososiaalinen sivistys alleviivaa ihmistä osana yhteisöä. Ihmisen tulee havahtua näkemään oma paikkansa muiden ihmisten rinnalla tasavertaisena ja arvostettuna ja arvostavana yksilönä. Ekososiaalinen sivistys seuraa mielestäni ensimmäistä kriteeriä ihmiseksi tulemisesta laajentamalla ajatusta käsittämään koko yhteisöä. Kun mannermaisessa modernissa kasvatusteoriassa ihmisen sivistymistä tarkastellaan lähinnä yksilön näkökulmasta, jolloin siinä painottuu individuaalisuus ja autonomisuus ja vapaus, niin ekososiaalinen sivistys siirtää tarkastelukulmaa enemmän sosialisatioprosessiin ja yhteisöön. Mannermaisessa kasvatustieteellisessä traditiossa ajatellaan, että sivistys tapahtuu vuorovaikutuksessa maailman kanssa, joka on ihmisten maailma eli kulttuuri ja kulttuurin sisältämät arvot. Itse näen asian niin, että ekososiaalisuudessa painottuu juuri sosiaalisuus enemmän kuin se painottuu mannermaisessa kasvatustieteellisen traditiossa. Voisi sanoa, että sekä ekososiaalisuudessa että mannermaisessa traditiossa yksilö voi sivistyä vain sosiaalisen toiminnan kautta tai toisin päin, ihminen ei voi sivistyä yksin.

Lisäksi ekososiaalisessa sivistyksessä ihmiseksi tulemiseen liittyy oleellisesti tietoisuus ihmisestä osana luontoa ja elävää ympäristöä. Ihmisen riippuvuus luonnosta tiedostetaan ja tämän tietoisuuden saavuttaminen ja syveneminen korreloi sivistymisen asteen kanssa. Ekososiaalinen sivistyksen teoria toistaa sen arvopohjan mukaista hierarkiaa, jossa luonto ja ihminen tulevat ennen taloudellisia intressejä. Ihminen tulee ihmiseksi kasvaessaan tiedostamaan oma paikkansa osana luontoa ja ihmisyyttä. Näyttäisi siltä, että ekososiaalinen sivistys jatkaa mannermaista modernia sivistysteoriaa lisäten siihen vahvan painotuksen luontoa ja yhteisöllisyyttä kohtaan. Peruskäsitys sivistyksestä kuten

alaikäisyydestä ulos kasvaminen ja autonomian saavuttaminen ovat taustalla myös ekososiaalisessa sivistyksessä. Mannermaisessa traditiossa ihmisen sivistyminen on itsetietoisuuden lisäämistä ja Rousseaulaisittain vieraantumista vallitsevista arvoista ja maailmasta missä sillä hetkellä subjekti kokee olevansa. Ekososiaalisuudessa itsetietoisuuteen liittyy lisäksi tietoisuus itsestä osana luontoa ja osana muita ihmisiä. Voisi sanoa, että ekososiaalisessa sivistysprosessissa pääsemme pois egosentrisestä ja antroposentrisestä maailmasta kohti solidaarisuutta ja biosentrismia. Solidaarisuus tässä viitekehyksessä tarkoittaa sitä, että itseys ja itsetietoisuus syntyvät tietoisuudesta omasta itsestä osana yhteisöä, arvokkaana ja tasa-arvoisena yksilöllisyydessään.

Toinen Pikkaraisen esittämä kriteeri kysyy: osoittaako ekososiaalinen sivistys jonkin päämäärän sivistymiselle? Onko ihmisessä tapahtuvat muutokset ekososiaalisen sivistysteorian aikaansaamia?

Ekososiaalinen sivistys osoittaa päämääräksi havahtumisen tiedostamaan ympäristömme ja osuutemme siinä luontokappaleena. Se laajentaa ihmiseksi tulemisen prosessia kattamaan myös oman sisäisen luonnollisuuden. Ekososiaalinen sivistys peräänkuuluttaa vastuullisuuteen kasvamista osana sivistysprosessia. Modernin sivistystradition vapauden painottaminen saa erilaisen sävyn ekososiaalisessa sivistysteoriassa; vapauteen liittyy aina vastuullisuus toimissa luontoa ja yhteisöä kohtaan. Sivistys ei tässä tapauksessa tarkoita järjen käyttöä siten, miten se olisi sosio-kulttuurillisesti katsottuna parasta vallitsevassa ympäristössä, vaan mukana on aina luonnon ensisijaisuus. Luonto asettaa näin ollen tietyn pysyvän eettisen ohjeen, jota ei voi ylittää. Ihminen on hyvä järkeilemään asiat itselleen parhain päin, mutta tässä tapauksessa täydellinen liberaalius on rajoitettu. Muutokset, joita ekososiaalisen sivistysprosessin aikana saavutetaan ovat juuri tuo vastuullisuuden sisäistäminen. Kuten aikaisemmin mainitsin, vastuullisuus luontoon lisää vastuullisuutta ihmistä kohtaan ja päinvastoin.

Kolmas kriteeri kysyy: sopiiko ekososiaalinen sivistysteoria yhteen kasvattavan vaikuttamisen teorian kanssa?

Ekososiaalinen sivistysteoria sopii ehdottomasti yhteen sen ajatuksen kanssa, että ihmisen sivistyminen vaatii kasvattajaa. Vaikka ihminen on osa luontoa ei hän sivisty luonnonprosessin kaltaisen voiman ajamana. Sivistymiseen tarvitaan kasvattavaa vaikuttamista. Ekososiaalinen sivistys peräänkuuluttaa koulutusjärjestelmien tärkeää roolia tässä. Ekososiaalisen sivistysprosessin eteneminen edellyttää kasvattajaa, joka lisäksi ohjaa

näkökulmaa enemmän vastuullisuuteen, jonka päällä lepää ekososiaalisen sivistyksen arvopohja. Perusopetuksen opetussuunnitelmaan kirjattu suositus ekososiaalisen sivistyksen arvopohjan läpäisevyys opetuksessa on selkeä osoitus kolmannen kriteerin täyttymisestä.

Yhteenvedona todettakoon, että Pikkaraisen kriteeristön perusteella ekososiaalista sivistystä voidaan kutsua sivistysteoriaksi. Toisaalta verrattaessa Bennerin idea-ideaali jakoon voidaan havaita ekososiaalisessa sivistyksessä piirteitä molemmista. Se on sekä sivistysprosessin idean täyttävä teoria että, ehkä vielä painokkaammin, sivistysideaalin mukainen. Ekososiaalisuudessa on selkeä ja voimakas arvolataus ja käsitys siitä mikä olisi hyvää elämää, ei pelkästään ihmisen kannalta vaan myös luonnon kannalta parasta.

4.3 Mitä annettavaa ekososiaalisuudella ja mannermaisesta kasvatustieteellisen tradition sivistys -käsitteellä on toisilleen?

Mannermainen sivistysajattelu lähtee liikkeelle ihmisestä. Sen käsitys ihmisestä suhteessa maailmaan on antroposentrinen. Ihmisen sivistyminen tapahtuu vuorovaikutuksessa maailman kanssa, joka mannermaisessa traditiossa tarkoittaa kulttuuria. Luontoa ei nähdä vuorovaikutuksen vastapoolina vaan tärkeintä on oman itsetietoisuuden kehittyminen ja vallitsevaan kulttuuriin kasvaminen ja sen representaatio.

Mannermainen sivistys -ajattelu voisi ottaa oppia ekososiaalisuuden laajentuneesta käsityksestä todellisuudesta. Todellisuuteen sisältyy kulttuurin lisäksi luonto ja sosiaaliset verkostot. Mannermaisessa sivistysajattelussa kulttuuriin sisältyy myös sosiaalisuus, mutta sosiaalinen verkosto nähdään ikään kuin välineenä omalle individualisointi prosessille, kun ekososiaalisuudessa väline ja itse on sulautuneet toisiinsa ja sosiaalistuminen on tasa-arvoista eikä siinä koroteta oman itsen sivistymistä tärkeimmäksi lähtökohdaksi.

Ekososiaalisuudessa sivistyksessä tärkeysjärjestys on luonto, sosiaalisuus ja talous. Ihminen käy sivistymisprosessiaan tiedostaen tämän arvohierarkian. Ekososiaalisuuteen sivistysprosessina liittyy mielestäni se vaara, että kadotamme itsemme sen arvoperustaan ja tämän seurauksena valintamme eivät ole enää tietoisia. Ekososiaalisuus voi ottaa oppia mannermaisesta sivistys -ajattelusta ja pitää mielessä vieraantumisen vastustamisen tärkeyden, oman itsetietoisuuden hereillä pitämisen, jottei arvoista tule sokeita ja pystymme tarkastelemaan niitäkin kriittisesti alati muuttuvassa maailmassa.

Edellä olevien tarkastelujen perusteella olen sitä mieltä, että tällä hetkellä ekososiaalinen sivistys –teorianä kaipaisi hieman tarkennusta ja avaamista sivistyksen osalta, mutta ekososiaalinen sivistys on myös juuri sitä mitä kasvatus ja sivistys tällä hetkellä ja tässä ympäristökatastrofien maailmassa tarvitsee.

5 POHDINTAA

Sivistyksessä on kysymys ihmiseksi tulemisen prosessista. Siinä on kysymys myös ajattelun autonomian ja vapauden saavuttamisesta. Kaikki tämä tapahtuu vuorovaikutuksessa maailman kanssa. Siihen ei kasveta luonnollisen prosessin kautta, vaan se kaipaa ulkopuolista ohjausta ja kasvattamista. Koulujärjestelmän tehtävä on juuri siinä, että se tuottaa sivistystä. Koulujärjestelmämme peilaa yhteiskunnan arvomaailmaa ja vie sitä eteenpäin, mutta samalla sen tulisi opettaa kriittistä ajattelua opettamiaan arvoja kohtaan. Arvojen omaksuminen sellaisenaan ei ole vielä sivistystä, vaan ne täytyy ylittää ja jokaisen tulisi jättää niihin oman arvioivan järkensä jälki.

Voitaisiin puhua pelkästään ekososiaalisuudesta tai kestävästä kehityksestä, mutta mielestäni sivistyksen painottaminen ekososiaalisuuden yhteydessä on perusteltua nykyajan ympäristöongelmien aikakautena. Se on kehoitus uudelleen arvioimaan sitä arvomaailmaa minkä harteilla vielä tämän hetkinen yhteiskuntamme ja koulujärjestelmämme lepää. Markkinavetoinen, yrittäjyyteen ja individualismin arvoihin kasvattava koulujärjestelmä ei ota huomioon luontoa ja sosiaalisuutta siinä tähtäyksessä kuin ekososiaalinen sivistys peräänkuuluttaa. Ekososiaalinen sivistys käsitteenä on kannanotto nykysysteemin kestävämmästä vastaan. Käsitteellä ohjataan sivistymään tiettyyn suuntaan, laajemmalle, ihmisyyden ulkopuolelle luontoon, Se auttaa meitä arvioimaan tiettyjä ongelmakohtia yhteiskunnan arvomaailmasta uudelleen. Mielestäni tämä on aiheellista.

Tarvitaan paradigman muutos kasvatusajattelussa ekososiaaliseen suuntaan, jotta tuleville sukupolville olisi vielä elinkelpoinen luonnonympäristö. Tarvitaan luontokäsitystemme uudelleen arvioimista. Nykyinen suhtautumisemme luontoon on osa paradigmaamme. Voisi sanoa, että tänä päivänä länsimaisen yhteisön ajattelu nojaa paradigmaan, joka uskoo markkinoiden mahtiin ja jatkuvaan talouskasvuun ja digitalisaatioon. Nyt se on törmäämässä uuteen paradigmaan, jota voidaan kutsua vaikka ekososiaalisen sivistyksen paradigmatiksi.

Yhteiskuntateorioiden paradigman muutoksesta kohti ympäristöä ja luontoa enemmän huomioivien teorioiden paradigmaan on puhuttu jo kauan. Esimerkiksi taloustieteissä siitä on puhuttu jo 1950-luvulta lähtien. Näin ollen ekososiaalinen sivistys ei ole ilmiönä uusi, mutta ehkä paremmin tähän aikaan sopiva, kuin esimerkiksi Kenneth Bouldingin esittämä vertaus maa-planeetasta avaruuslaivana, jonka olemassaolo riippuu avaruuslaivan resursseista. Bouldingin mukaan selvitäksemme, tulee ihmiskunnan kierrättää luonnonvaroja eikä tuhata

niitä. (Massa, 2009, 14-15.) Tosin esimerkiksi Massa (2009, 20) esittää, että maailmansotien jälkeen yhteiskuntatieteisiin on jo syntynyt ympäristöparadigma, mutta sitä ei ole tunnustettu eikä se ole lyönyt läpi tutkimuksessa tai opetuksessa. Ehkä ekososiaalisen sivistyksen tuleminen mukaan perusopetuksen opetussuunnitelmaan on merkki ympäristöparadigman tunnustamisesta laajemmin, myös kasvatustieteessä.

Ekososiaalisen sivistyksen arvojen tärkeysjärjestys ovat luonto, ihminen ja talous, kun ne nyt ovat päinvastaisessa järjestyksessä. Luulen, että paradigman muutokseen ja arvojen tärkeysjärjestyksen muutokselle tulee viimeistään paine luonnolta itseltään. Salosen ja Bradyn (2015, 12) mukaan tämän hetkistä yhteiskunnan hyvinvointimallia leimaa vääristynyt luontokäsitys. Mielestäni kysymyksessä on antroposentrinen luontokäsitys, jonka pohjalta tarkastellaan myös ympäristöongelmia. Antroposentrismi on ekososiaalisen arvohierarkiaa käänteisesti. Paradigman muutos on myös muutos luontokäsityksessämme. Se on tarkastelukulman vaihtamista minusta itsestä luontoon ja yhteisöön.

Perusopetuksen opetussuunnitelmaan mukaan otettu ekososiaalisen sivistyksen käsite on askel kestävämpään suuntaan. Se kuinka paljon se näkyy opetuksessa ja kouluissa on koulukohtaista. Paradigmaa täytyy muuttaa jokaisen kohdalta erikseen ja koulu on tässä ensiarvoisessa asemassa. Toivottavasti tämän käsitteen tärkeys ymmärretään samaan aikaan kun digitalisaatio vie opetusta osittain toiseen suuntaan. Digitalisaation ja ekososiaalisuuden suhdetta tulisi arvioida uudestaan ja etsiä niille leikkauspintoja missä ne molemmat palvelevat kestävämpää tulevaisuutta.

Koulujen tehtävänä on ollut aina ohjata sivistymisprosessia ja antaa sille ympäristö kehittyä. Ekososiaalinen sivistys on jatkumoa modernille sivistyskäsitteelle. Sen sisältämä painotus ekologian ja luonnon suuntaan on kuin puuttuva palanen sivistysteorioista. Ekososiaalisen sivistyksen tutkimista olisi syytä syventää ja miettiä tarkemmin mitä merkitys sillä on modernille sivistysteorialle. Ekososiaalisen eetoksen toteutumista perusopetuksessa olisi myös syytä tutkia ja sen perusteella kehitellä työkaluja, joilla opettajat voivat sen paremmin ottaa osaksi opetustaan.

Olen pyrkinyt vastaamaan tässä tutkielmassa kysymykseen: ”Mitä on ekososiaalinen sivistys?”. Mielestäni olen vastannut siihen, mutta uusia kysymyksiä on herännyt. Esimerkiksi olisi syytä tarkastella onko ekososiaalinen sivistys ymmärretty kouluissa juuri näin perustavaa laatua olevaksi ajattelutavan muutokseksi. Lisätutkimusta kaipaisi myös sivistyksen ja ekososiaalisen sivistyksen suhde ja luontokäsitykset sivistys-teorioissa. Uudet

opetussuunnitelmat valmistuivat vuonna 2014 ja olisi ensiarvoisen tärkeää selvittää miten ekososiaalisuus on huomioitu perusopetuksessa tällä hetkellä?

Lopuksi huomauttaisin, että sivistys sellaisenaan, arvovapaina prosessina, ei riitä nykyaikana, jolloin ekokatastrofit ovat lähellä, toteuttamaan tehtäväänsä vapauten, autonomiaan ja kriittiseen ajatteluun ohjaavana prosessina. Ekososiaalisuus näyttää olevan aiheellinen lisä sivistyksen teoriaan.

Lähteet

- Aristoteles. (2012). *Nikomakhoksen etiikka*. Toim. Knuuttila, S. Helsinki: Gaudeamus.
- Haila, Y. (2009) *Ekososiaalinen näkökulma*. Kirjasta Vihreä teoria - ympäristö yhteiskuntateorioissa. Toim. Massa I. Helsinki. Gaudeamus. (s. 261-287).
- Haila, Y. (2010). *Ekososiaalinen symbioosi*. Teoksesta Hyödyllinen luonto - Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Toim. Hiedanpää, J., Hiedanpää, J., Suvantola, L., & Naskali, A. Tampere. Vastapaino (s. 53-74).
- Helenius, L. (2012). *Paradigman muutos kestävän elämäntavan ja kulttuurin pohjana*. Teoksesta Yhteyksien kirja, etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Toim. Helne & Silvasti. Helsinki. Kelan tutkimusosasto. (s. 50-61).
- Helne, T., Silvasti, T.(2012). *Johdanto: yhteyksiä luomassa eli askelia kestävämpään hyvinvointiin*. Teoksesta Yhteyksien kirja : Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Toim. Helne & Silvasti. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. (s. 10-23).
- Kant, I. (1991). *Education*. (Über pädagogig). The University of Michigan press.
- Kivelä, A. (2000). *Sivistys, kasvatus ja pedagoginen toiminta: subjekti­filosofiasta pedagogisen toiminnan teoriaan*. Teoksesta Kasvatus ja sivistys. Toim. Siljander P. Helsinki. Gaudeamus. (s. 63-88).
- Kivelä, A. (2002). *Kantin pedagoginen paradoksi*. Nuorisotutkimus 20 (2002): 2, (s.45-60).
- Kivelä, A. (2012). *From Immanuel Kant to Johan Gottlieb Fichte - Concept of Education and German Idealism*. Teoksesta Theories of Bildung and Growth. Toim. Siljander P, Kivelä A ja Sutinen A. Rotterdam. Sense Publishers. (s. 59-86).

- Kivelä, A. (2018), *Kasvatus- ja sivistysteoria, syventävät opinnot*. Luennot ja luentomateriaalit. Syksy 2018. Oulun yliopisto.
- Klafki, W. (1998): Modernin maailman ydinongelmat ja koulun tehtävät - pääpiirteitä kansainvälisessä kasvatuksessa. (*Zentralprobleme der modernen Welt und die Aufgaben der Schule – Grundzüge internationaler Erziehung*). Julkaisematon suomennos. Suom. Moilanen Antti. Marburg: <http://archiv.ub.unimburg.de/sonst/1998/0003/k06.html>
- Kontio, K. (2015). *Jean-Jacques Rousseau ja "kaksi historiaa"*. Teoksesta Historian filosofia. Toim. Väyrynen, K. & Pulkkinen, J. Tampere: Vastapaino: (s. 103-134).
- Kontio, K. (2016). *Rousseau on Bildung and Morality*. Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory. Singapore. Springer Science+Business Media.
- Kuhn, T. (1994). *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Helsinki. WSOY.
- Laininen, E. (2017). *Tarvitsemme ekososiaalista sivistystä*. Kasvatus 5/2017. Suomen kasvatustieteellinen aikakausikirja.
- Massa, I. (1992). *Hyvinvointivaltion ekologinen modernisaatio*. Teoksesta Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Toim. Riihinen, O. Juva. WSOY. (s.347-379).
- Massa, I. (2009). *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntauukset*. Teoksesta Vihreä teoria : Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Toim. Massa Ilmo. Helsinki: Gaudeamus. (s. 9-44).
- Matthies, A-L., Närhi, K. & Ward, D. (2001). *The Eco-social approach in social work*. Jyväskylä. Sophi.

- Närhi, K. (2004). *The Eco-social Approach in Social Work and Challenges to the Expertise of Social Work*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 243. University of Jyväskylä. Jyväskylä.
- Oksanen, M. (2012). *Ympäristöetiikan perusteet: Luonne, historia ja käsitteet*. Helsinki. Gaudeamus.
- Pikkarainen, E. (2000). *Kokemus ja kasvu: John Deweyn kasvatustieteellinen sivistysteorian*. Teoksesta Kasvatus ja sivistys. Toim. Siljander, P. Helsinki. Gaudeamus. (s. 109-127).
- Pikkarainen, E. (2012). *Signs of reality. The idea of general bildung by J.A. Comenius*. Teoksesta Theories of Bildung and Growth. Rotterdam. Sense Publishers. (s. 19-30).
- Pikkarainen, E. (2017). *School Learning as Human Growth*. Teoksesta Schools in Transition. Toim. Siljander, P., Kontio, K., Pikkarainen, E. Rotterdam. Sense publishers. (s. 97-112).
- Salonen, A.O. (2012). *Sosiaalinen saneeraus - tie ekososiaaliseen sivistykseen*. Teoksesta Yhteyksien kirja, etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Toim. Helne & Silvasti. Helsinki. Kelan tutkimus-osasto. (s. 134-147).
- Salonen, A. O. (2014). *Ekososiaalinen sivistys - kestävä hyvinvoinnin perusta*. Natura 4/2014. Biologian ja maantieteen opettajien liiton julkaisu. (s. 25-30).
- Salonen, A. O., & Bardy, M. (2015). *Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen*. Aikuiskasvatus : Aikuiskasvatustieteellinen Aikakauslehti, 35(1), (s. 4-15).
- Salonen A.O. & Konkka J. (2015). *An Ecosocial Approach to Well-Being: A solution to the Wicked Problems in the Era of Antropocene*. Foro de education, 13(19), (s. 19-34).

- Siljander, P. (2012). *Introducion*. Teoksesta Theories of Bildung and Growth. Toim. Siljander P, Kivelä A ja Sutinen A. Rotterdam. Sense Publishers. (s. 1-18).
- Siljander, P. (2012). *Educability and Bildung in Herbart's Theory of Education*. Teoksesta Theories of Bildung and Growth. Toim. Siljander P, Kivelä A ja Sutinen A. Rotterdam. Sense Publishers. (s. 87-106).
- Siljander, P. (2016). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Peruskäsitteet ja pääsuuntaukset. Tampere. Vastapaino.
- Uitto, A. & Saloranta, S. (2011). *Yhdeksännen luokan oppilaat kestävän kehityksen kasvatuksen kokijoina ja toimijoina*. Teoksesta *Ruoka - oppimisen edellytys ja opetuksen voimavara*. Toim. Jeronen, E., Mikkola, M., Risku-Norja, H., & Uitto, A. Oulu. Oulun yliopisto.
- Uljens, M. (2006). *Mitä on (suomalainen) kasvatustieteiden filosofia?*. Kasvatustieteen päivät. Oulu. Oulun yliopisto.
- Uljens, M. & Ylimäki, R.S. (2017). *Implication and Future Directions for A New Research Agenda Grounded on NonAffirmative Education Theory*. *Leadership and Policy in School*, 16:2. (s. 389-396).
- Vesala, P. (2016). *Koulupihan merkitys alakoulun oppilaille - Lapsen ja ympäristön vastavuoroisen suhteen analyysi*. Jyväskylä. Itä-Suomen yliopisto.
- Väyrynen, K. (2000). *Hegelin dialektinen pedagogiikka ja lastenkasvatuksen ongelma*. Teoksesta *Kasvatus ja Sivistys*. Toim. Pauli Siljander. Helsinki. Gaudeamus. (s. 45-62).

Väyrynen, K. (2017) *Luonnosta ympäristöön: Luontosuhteemme käsite- ja aatehistoriaa*.

Teoksesta Ajatusten lähteillä, Aatteiden ja oppien historiaa. Helsinki. Gaudeamus. (s. 89-113).

Williams, R. (2003). Luontokäsitykset. Teoksesta Luonnon politiikka. Toim. Haila Yrjö ja Lähde Ville. Tampere. Vastapaino. (s. 37-66).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. (2016)
Helsinki. Opetushallitus.

Liite 1

Table 1. The roots of the ecological social work traditions.

Time	Addams Urban ecology Community work	Richmond Holistic person-in- environment thinking	Finnish discussion
1880-1940 beginning of the industrialisation			Waris (1932, 1934)
1950- 1960 enlightenment, positivism, emphasising natural sciences, on the other hand the development of the new environmental conscience	Eco-critical approach	Systems theoretical thinking	(discussion stopped due to the con- struction of the welfare state, see Massa 1992)
1970 - 1980 alternative movements and radicalism	"Alternative move- ment, ecology and social work (1981)	Pincus & Minahan (1973), Goldstein (1973) Siporin (1975) Germain & Gitterman (1980) Wendt (1982) Meyer (1983)	Riihinen (1972) Koskiahho (1972, 1974)
1985 - risk society discussions	Opielka (1984, 1985) Beck (1986, 1988) Blanke & Sachsse (1987), Opielka & Ostner (1987) Puch (1988)	Mühlum (1986)	Matthies (1987)
1990s late modern society, discussion of contingency, ambivalence, segregation etc.	Hoff & McNutt et al. (1994)	Wendt (1990) Germain (1991) Meyer (1995)	Matthies (1990) Massa (1990, 1992, 1993) Matthies (1993) Koskiahho (1995, 1997) Järvelä (1996) Massa (1998) Matthies & Närhi (1998)
	Convergence of different perspectives		

Kirjasta *The Eco-social approach in social work.* (Matthies, Närhi & Ward. 2001).